

baptria

Suomen Perhostutkijain Seura r.y.
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland r.f.

VOL 15 1990 N:o 4

BAPTRIA

Julkaisija — Utgivare

Suomen Perhostutkijain Seura ry.
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland r.f.
P. Rautatiekatu 13, 00100 HELSINKI

Ilmestyminen — Utkommer

4 numeroa vuodessa — 4 häften per år
Jäsenlehti, tilaushinta jäsenille 70,—
(= jäsenmaksu), ulkopuolisille 100,—
Prenumerationspris 70,— för medlemmar, 100,— för icke medlemmar

Mainokset — Annonser

takakansi — bakpärm	700,—
1/1 sivu — sida	500,—
1/2 sivu — sida	300,—
1/4 sivu — sida	200,—

Julkaisun tarkoitus

Julkaisu toimii yhdysstaatien julkaisijaseuran jäsenten ja eräiden tieteellisten seurojen ja laitosten välillä kuten seuran aiemmin julkaisemat kiertokirjeet. Tarpeen vaatiessa lähetetään muita tiedotuksia sisältäviä kirjeitä jäsenille. Julkaisu sisältää seuran kuukausikokousten tieteellisen aineiston, kuten esitelmien lyhennelmät ja tiedonantot ym. sekä seuran toimintaan liittyvät ilmoitukset ja tiedustelut. Kokouksutsut ja ennakkotiedot ohjelmista ilmoitetaan tämän lehden palstoilla.

SUOMEN PERHOSTUTKIJAIN SEURA ry. LEPIDOPTEROLOGISKA SÄLLSKAPET I FINLAND rf.

Kokoukset

Varsinaiset kokoukset pidetään yleensä kuukauden toisena keskiviikkona, paitsi tammi- ja syyskuussa kolmantena, kuitenkin kesäkuukausia lukuunottamatta, HY eläintieteen laitoksen suuressa luentosalissa klo 18.30 lähtien. Nuorisijaoston kokoukset ovat aina viikkoa ennen seuran varsinaisia kokouksia samassa paikassa klo 18.30 lähtien. Tarkemmat tiedot kokouksista ilmoitetaan jäsenille Baptriassa.

Hallitus — Styrelse

Puheenjohtaja — Ordförande
Erkki M. Laasonen (Vyökätkä 9 B 13, 00160 HKI, puh. 90-630 395)
Varapuheenjohtaja — Viceordförande
Rauno Väisänen (Steniuksentie 28 A 10, 00320 HKI, puh. 576 374)
Sihteeri — Sekreterare
Lauri Kaila (Kajanuksenkatu 12 A 1, 00250 HKI, puh. 90-492 181)
Rahastonhoitaja — Skattmästare
Erkki Franssila (Sulkaopolku 6 B 42, 00370 HKI, puh. 90-557 881, postisiirtotili 26858-3)
Antti Aalto (Anttilantie 10, 05840 HYVINKÄÄ, puh. 914-208 85)
Magnus Landtman (Brändö parkvägen 44 A, 00570 HFORS, tel. 90-689 242)
Pekka Vakkari (Kruununhaank. 4, 00170 HKI, puh. 90-655 747)

Nuorisijaosto — Ungdomssektionen

Puheenjohtaja — Ordförande
Jaakko Kullberg (Kristianinkatu 8 B 16, 00170 HKI, puh. 90-1351 210)
Sihteeri — Sekreterare
Jarmo Tikka (Kapteenintie, 01100 Östersundom, puh. 90-877 9327)

Toimituskunta — Redaktion

Päivö Somerma, päätoimittaja (Laiduntie 18 as 8, 02340 ESPOO, puh. 90-801 2860)
Timo Leponiemi, toimitussihteeri (Tukkitie 18 D 42, 00760 HKI, puh. 90-386 515)
Pekka Vakkari, tieteellinen toimittaja (Kruununhaankatu 4 B 20, 00170 HKI, puh. 90-1354 757)
Magnus Landtman, svensk resumé
Armas Järvelä, mainokset
Erkki M. Laasonen
Jari Kaitila

Muut virkailijat — Övriga funktionärer

2. sihteeri — 2. sekreterare
Henry Holmberg (Vainiopolku 7, 00700 HKI, puh. 90-354 981, arkistoaasiat)
Jäsen sihteeri — Medlemssekreterare
Markku Savela (Kimmeltie 26 A 7, 02110 ESPOO, puh. 90-465 799; osoitteenmuutokset, jäsenmaksut)
E-MAIL: ELISA: Savela_Markku_nok
Internet: msa@clinet.fi
Tiedonantosihteerit — (meddelanden)
Seppo Repo "makrot" (Ruuhipolku 10, 48310 Kotka, puh. 952-604 955) ja
Ilkka Kontuniemi "mikrot" (Henrik Borgströmintie 5 B 16, 00840 HKI, puh. 90-698 4293)
Kirjastonhoitaja — Bibliotekarie
Jorma Wetenhovi (Haapasaarentie 9 C 326, 00960 HKI)
Keräilytarvikkeiden välittäjä — (insamlingstillbehör)
Mikael Sinervirta (tarvikkeita saatavana kokousten yhteydessä; postitilaukset osoitteella: Ajurinkatu 21 A 1, 11710 RIIHIMÄKI, puh. 914-719 595)

Paino: Yliopistopaino

HELSINKI 1990

Yponomeuta rorrellus (Hübner, 1796) (Lepidoptera, Yponomeutidae), Suomelle uusi kehrääjäkoilaji

Jaakko Kullberg

Yponomeuta rorrellus (Hübner, 1796) new to Finland

Yponomeuta rorrellus is reported for the first time from Finland. The only Finnish specimen was taken from Helsinki in 15.8.1964, but it had not been determined until now. The specimen may have been brought to Finland by southeasterly winds. The moth and the male genitalia are illustrated.

Kirjoittajan osoite — Author's address:

Jaakko Kullberg, Eläinmuseo, Hyönteisosasto, P. Rautatiekatu 13, SF-00100 Helsinki

Raimo Saarenoksen äkillisen kuoleman jälkeen lahjoitettiin hänen laaja perhoskokoelmansa Helsingin Yliopiston Eläinmuseolle. Määritettäessä kokoelman mukana saatua lajittelematonta materiaalia löytyi joukosta oudon näköinen pitkäsiipinen ja tumma kehrääjäkoi, joka myöhemmin varmistui Suomelle uudeksi lajiksi *Yponomeuta rorrellus* (Hübner, 1796).

Levinneisyys Pohjois-Euroopassa

Yponomeuta rorrellus esiintyy lähinnä Suomea Latviassa (I. Šulcs, pers. comm.), Puolassa, Saksassa, Hollannissa, Tanskassa ja on ilmoitettu myös Ruotsista Gotska Sandön saarelta (Catalogus Lepidopterorum Sueciae, 1987). Ole Karsholt on uudelleen tutkinut Naturhistoriska Riksmuseet'in Gotska Sandön *rorrellus* -lajiin määritettyjä yksilöitä eikä yksikään perhosista kuulunut lajiin (Karsholt, 1990). Lajista ei ilmeisesti ole yhtäkään määritettyä Ruotsista pyydystettyä yksilöä tiedossa, joten Raimo Saarenoksen Helsingistä 15.8.1964 pyydystämä koirasyksilö lienee ensimmäinen havainto Fennoskandiasta.

Tuntomerkit ja lähilajit

Yponomeuta rorrellus kuuluu ns. *padellus*-kompleksiin, johon luetaan sen lisäksi ainakin

neljä muuta eurooppalaista *Yponomeuta* -suvun lajia *mahalebells* Guenée, *cagnagellus* (Hübner), *malinellus* Zeller ja *padellus* (L.), joista kolme viimeksi mainittua tunnetaan Suomesta. Tätä lajiryhmää on perinteisesti pidetty vaikeana.

Y. rorrellus on muita suomalaisia lajeja kookkaampi ja pitkäsiipisempi. Sille on luonteenomaista etusiiven keskiosaa peittävä harmaa läikkämäinen varjostuma, joka ulottuu lähes siiven tyveltä melkein siiven ulkoreunaan asti. Joillakin yksilöillä varjo on osittain kadonnut, jolloin harmaa alue on supistunut siiven ulompaan keskiosaan pisterivien väliin. Määrittämissä vaikeuksia voinevat tuottaa *Y. padellus* -lajin tummat tai melanistiset yksilöt, jotka ovat kuitenkin pienempiä ja pyöreämpisiipisiä. Tummit *padellus* -yksilöille on luonteenomaista harmaan varjostuksen leviäminen siiven keskeltä myös sen reunoille. Lajista tavataan myös täysin tummentuneita yksilöitä. *Y. rorrellus* -yksilöt erottaa useimmiten etusiiven valkoisesta etureunasta ja siiven kärkeen jääneestä vaaleammasta alueesta. Huomiota herättävin tuntomerkki on kuitenkin siiven muoto, jonka avulla ainakin luonnosta pyydystetyt aikuiset perhoset on helppo erottaa. *Y. rorrellus* -lajin siivet ovat pitkät ja suorat verrattuna *padellus* -yksilöiden lyhyempiin ja suhteellisesti pyöreämpiin siipiin (Kuva 1).

Lajit eroavat selvästi koirasgenitaalien valvan muodon suhteen. *Y. rorrellus* -lajilla valva

Kuva 1. Vasen rivi laji *Yponomeuta rorrellus* (Hb.). Alinna levittämätön suomalainen yksilö. Oikeassa rivissä laji *Yponomeuta padellus* (L.). Ylinnä kaksi normaalia tummempaa ja alinna normaali vaalea yksilö.

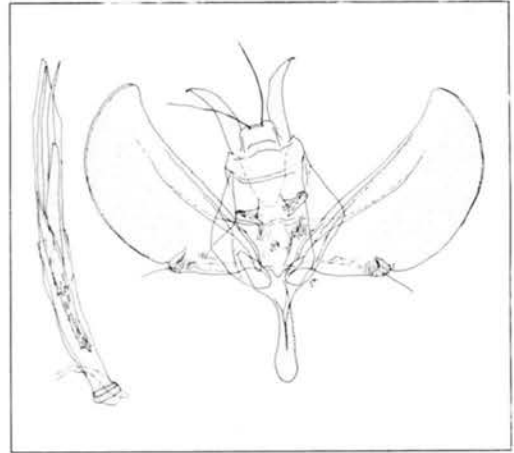
ovat rotevampi pitempi kitinisoituneempi ja se on costan kärjestä kovernut (Kuva 2). Vastaavasti toisistaan vaikeasti erotettavilla *padellus* ja *malinellus* -lajeilla valva on hennompi ja pyöreämpi eikä costan kärki ole selvästi kovernut (Kuva 3).

Elintavoista

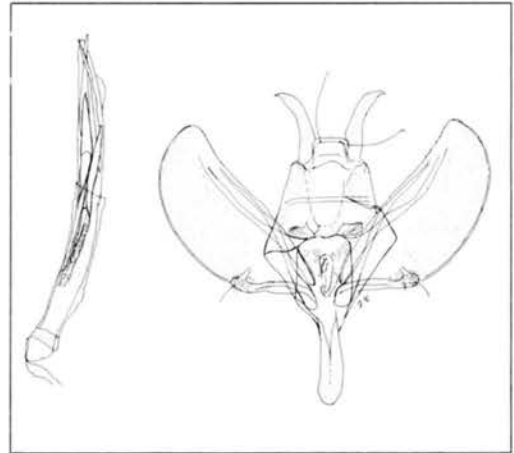
Yponomeuta rorrellus -lajin toukka elää erityisesti hopeapajulla (*Salix alba*) ja satunnaisesti myös tuhkapajulta (*S. cinerea*) (Emmet, 1979). Laji esiintyy satunnaisesti myös muilla pajulajeilla. Eri kehrääjäkoilajit onkin helppo erottaa toisistaan ravintokasvinsa mukaan (Taulukko 1). Toukat kuoriutuvat keväällä ja elävät muiden kehrääjäkoilajien tapaan joukoit-

Taulukko 1. Suomessa tavattujen kehrääjäkoilajien ravintokasvit.

<i>Y. evonymellus</i>	<i>Prunus padus</i>
<i>Y. padellus</i>	<i>Crataegus</i> spp., <i>Prunus</i> spp.
<i>Y. malinellus</i>	<i>Malus</i> spp.
<i>Y. cagnagellus</i>	<i>Euonymus europaeus</i> , <i>E. japonicus</i>
<i>Y. rorrellus</i>	<i>Salix alba</i> , <i>S. cinerea</i>
<i>Y. plumbellus</i>	<i>Euonymus europaeus</i>
<i>Y. sedellus</i>	<i>Sedum telephium</i>

Kuva 2. *Yponomeuta rorrellus* (Hb.), koirasgenitaalit. Huomaa costasta kovernut valva.

Kuva 3. *Yponomeuta padellus* (L.), koirasgenitaalit.

tain oksiin ja lehtiin kutomissaan seittipusseissa. Ne koteloituvat keskikesällä seitteihinsä tai ravintokasvinsa rungolle kutomaansa kotelokehtoon. Suvun muiden lajien tapaan aikuiset perhoset lentävät heinä- ja elokuussa.

Suomalaisen yksilön alkuperä

Ainoan suomalaisen *Yponomeuta rorrellus* -yksilön havaintoaikana (15.8.1964) maassamme oli erittäin voimakas kaakkoinen ilmavirtaus, joka toi mukanaan runsaasti mm. *Spodoptera exigua* (Hübner) yökkösiä (Mikkola &

Salmensuu, 1965). On todennäköistä, että perhonen on tullut Suomeen etelämpää tämän saman ilmavirtauksen mukana, mutta kotimaisenkin kannan olemassaolo on mahdollista, koska hopeapajua käytetään yleisesti koristepeuna koko Etelä-Suomessa ja *Y. rorrellus* on helposti sekoitettavissa suvun muihin lajeihin.

Kirjallisuus

- Emmet, A. M. 1979: A Field Guide to The Smaller British Lepidoptera. — The British Entomological and Natural History Society.
- Karsholt, O. 1990: Om betydningen af museumssamlinger, belyst ved et par eksempler (Lepidoptera). — Entomologisk Tidsskrift 111(3):75–77.
- Mikkola, K. & Salmensuu, P. 1965: Migration of *Laphygma exigua* Hb. (Lep., Noctuidae) in Northwestern Europe in 1964. — Annales Zoologici Fennici 2:124–139.
- Svensson, I., Elmquist, H., Gustafsson, B., Hellberg, H., Imby, L. & Palmqvist, G. 1987: Catalogus Lepidopterorum Sueciae. — Naturhistoriska Riksmuseet, Entomologiska Föreningen i Stockholm & Nordiska Kodcentralen.

Yponomeuta rorrellus, ny spinnmål för Finland

Bland oordnat material i hastigt avlidne Raimo Saarenoksan stora fjärilsamling som tillföll Museet i Helsingfors uppdagades och bestämdes ett hanex av *Y. rorrellus*, anträffat i Helsingfors redan 15.8.1964.

Arten förekommer i Lettland, Polen, Tyskland, Holland och Danmark, samt är också upp-

given från Gotska sandön i Sverige, men enligt Karsholt är de svenska fynden felbestämda, varför ovannämnda fynd borde vara det första från Fennoscandien.

Y. rorrellus hör till den s.k. *padellus* gruppen av vilken tre övriga arter anträffats i Finland, d.v.s. *cagnagellus*, *malinellus* och *padellus*. Arterna har i Finland ansetts vara svåra att skilja från varandra.

Y. rorrellus är större och har längre vingar än de andra finska arterna och dess framvingar bär en typisk grå fläckartad skuggning, som täcker största delen av framvingarna. Endel exemplar uppvisar en mindre skuggning reducerad till yttre mellanfältet. Arten kan blandas med mörka eller melanistiska exemplar av *padellus*, som dock har kortare och rundare vingar. *Y. rorrellus* kan skiljas p.g.a. framvingarnas vita framkant och det ljusare bältet längs vingspetsarna samt de längre och smalare framvingarna (Bild 1). Klara skillnader uppkommer i hangenitalierna genom att valvan är grövre, längre och mera kitiniserad, samt att costans spets har annan form hos *Y. rorrellus* (Bild 2). Arterna *padellus* och *malinellus*, som sinsemellan är svåra att skilja, har klenare och rundare valva samt mindre urgröpt costaspets (Bild 3).

Fynddatum för vårt *Y. rorrellus* sammanfaller med den kraftiga sydostliga luftström som hämtade rikligt med *Spodoptera exigua* flyn, vilket talar för sannolik utländsk härkomst. Larven lever dock på silverpil, odlad som prydnadsträd i hela Södra Finland, vilket kunde möjliggöra även inhemsk förekomst? Tabell 1 anger näringsväxterna för våra spinnmalar.

Tiedotuksia jäsenistölle

Tulevia kokouksia

- Tammikuu 16.1.1991** K. Mikkola: *Expediitio Tienshan-vuorille.*
- Helmikuu 13.2.1991** S. Kerppola: *Mikrotiedonannot 1990.*
- Maaliskuu 13.3.1991** Sääntömääräinen kevätkokous.
- Huhtikuu 10.4.1991** Michael Fibiger: *Sydosteuropas och Turkiets betydelse för europeisk biogeografi (Macrolepidoptera).*
- Toukokuu 8.5.1991** Ohjelma avoin.

Nuorisosaaston kokouksia

Suomen perhostutkijain seuran nuorisosaaston kokoukset pidetään viikkoa ennen seuran varsinaisia kokouksia Helsingin yliopiston eläintieteen laitoksen suuressa luentosalissa tai 1. kerroksen seminaarihuoneessa. Kokouksissa käsitellään seuraavia aiheita:

- Tammikuu:** Suomenlahden saariston suurperhosfaunamme
- Helmikuu:** Genitaalipreparaattien teko
- Maaliskuu:** Suurperhostietokilpailu
- Huhtikuu:** J. Kullberg: Perhosten melanismi
- Toukokuu:** Kevään perhoset

Lisäksi kokouksissa pidetään pieniä tietokilpailuja.

SPS valokuvauskilpailu 1989

Osallistujia oli tälläkin kertaa vain kuusi kappaletta joten tuomaristo Sakari Nenye, Antti Pirola ja Magnus Landtman päätti että kilpailu käytiin vain yhdessä sarjassa.

Perhoskuvat olivat enemmistönä mutta myös toukkakuvat olivat varsin hyvin edustettuina ja tämän ohella myös muutamia keräilyyn ja perhoshavainnointiin liittyviä kuvia. Muutamista kuvista ja toukkien kasvua kuvaavista dioista välittyi tällä kertaa myös biologista tietoa lajien biotoopista, ravintokasveista ja esiintymistavasta luonnossa selkeämmin kuin pelkistä perhosten lähikuvista.

Diakuvat esitettiin Seuran helmikuun -90 kokouksessa ja ne saivat katsojilta osakseen huomattavaa kiinnostusta, kuvia ja kuvaobjekteja määritettiin asiantuntevan yleisön taholta. Varsin

mielenkiintoisiksi muodostuivat keskustelut toukkien määrittämisestä ja valokuvauskilpailun henki olikin tavanomaisen vapaa ja miellyttävä.

Kilpailijat olivat kaikki toimittaneet kuvansa "etikettitiedoilla" varustettuna, mikä on muodostunut moderniksi tavaksi myös alan tuoreissa päiväperhosteoksissa sekä Skandinaaviassa että Suomessa. Tämä tapa on hyvä ja erittäin kannatettava jatkoakin ajatellen. Kuva pitäisi olla varustettuna lajin nimellä, kuvauspäivämäärällä ja kuvauspaikalla ja lisäksi on ilmoitettava kasvat- ja lavastusolosuhteista kun näitä on käytetty.

Kilpailun tuomaristo päättyi yksimielisesti palkitsemaan kolme kuvaa samanarvoisina ilman, että varsinaista voittopalkintoa jaettiin, koska kilpailukuvien määrä jäi tälläkin kertaa suhteellisen vähäiseksi. Palkitut kuvat olivat:

- N. antiopa ja Lotta, 6.8.89, PS; Karttula, Kuv. Reino Styrman
111 E. versicolora, 14.5.88, KP; Kokkola, Kuv. Juhani Kauranen
F. bifidatoukka, 23.7.86, PH; Äänekoski, Kuv. Jouni Toivola

N. antiopa ja Lotta kuvasi herkästi kuinka nuori tyttö makuulla tutki edessään istuvaa ilmeisen kesyä suruvaippaa lapsen kirkkain ja tiedonhaluisin silmin.

E. versicoloranaaras oli loppuunkuluneena jäänyt istumaan kosteikon hiirenkorvalla olevan koivuveden kärkeen suoritettuaan biologisen tehtävänsä munimalla samalle oksalle. Kuvasta ilmeni realistisesti lajin biotooppi ja elinympäristö sympaattisen informatiivisella tavalla.

Bifidatoukka oli nuorena kuvattu lehden päältä istumasta, miellyttävässä valaistuksessa. Toukan määrittäminen aiheutti vilkasta keskustelua, sivukuva ei niin hyvin näyttänyt selkäviirun muotoa, mikä lisäsi mielenkiintoa. Osittain syödyistä lehdestä saattoi jopa nähdä solumaisen rakenteen tarkasti ja yksityiskohtaisesti.

Palkituista Reino Styrman oli läsnä vastaanotetaan valokuvatarvikepalkintonsa. Styrman oli myös vuoden 1986 kilpailussa jaetulla palkintosijalla. Onnea palkituille!

Toivotamme hyvää jatkoa perhosten valokuvausharrastajille, tehtäväkenttää riittää hyvin jatkoksikin. Yöperhoskuvista on suhteellisesti puutetta, samoin Lapin lajeistakin. Oma-eräiselle kuvatekniikalle ja taiteellisuudelle löytyy myös hyvää sijaa tällä alalla.

Magnus Landtman

Euxoa ochrogaster (Guenée) ssp. *rossica* (Staudinger) fångad med sexualferomon i Houtskär i SW-Finlands skärgård (Lepidoptera, Noctuidae)

Henrik H. Bruun

Euxoa ochrogaster ssp. *rossica* captured with pheromone in the archipelago of SW Finland

A male specimen of *Euxoa ochrogaster* (Guenée 1852) ssp. *rossica* (Staudinger 1881) (Lepidoptera, Noctuidae) was captured with Priesner's *Diachrysia chrysitis* (Linnaeus) sexual pheromone on the night of September 3, 1990 on Houtskär in the archipelago of SW Finland. This is the westernmost find of *rossica* for 90 years. At the time this specimen was found on Houtskär there was an easterly air stream over the Finnish Gulf and Baltic Sea. This air stream originated in the central parts of Russia, which are known as breeding areas of *rossica*. The *D. chrysitis*-pheromone has also been found to attract other *Euxoa* species, e.g. *crypta* (Dadd 1927).

Författarens adress — Author's address:

Henrik Bruun, Åbo Akademi, Porthansg. 3, SF-20500 Åbo

Undertecknad fångade den 3–4.9.1990 i klisterfälla med feromon i Houtskär i SW-Finlands skärgård en hane av ryskt jordfly, *Euxoa ochrogaster* (1852) (*islandica* Staudinger 1857) ssp. *rossica* (1881) (Fig. 1). Exemplaret påminner om färgbilden av *rossica* i Svenska Fjärilar (Nordström och Wahlgren 1941). Segmenten i antennen är närapå jämbreda och därför är antennen endast svagt tandad (Fig. 2) (jfr. Mikkola och Jalas 1977). Genitalia påminner om *Euxoa tritici* (Linnaeus) (Fig. 3), men valva är något längre och sacculus förlängning robustare och närapå rak. Dess yttre halvdel är i motsats till förhållandet hos *Euxoa lidia* (Stoll) jämnt avsmalnande till en fin spets, ett lätt synligt yttre kännetecken på abdomen hos hanen (Fig. 4). I corona finns över 20 mot valvas bas starkt krökta, vid basen tillplattade borst (Fig. 5). Utmärkande för arten är ampullas njugga behåring, den består endast av ett tiotal något krökta borst (Fig. 6). Uncus är svagt böjd, dess spetsdel är försedd med korta, mot uncus bas riktade grova borst (Fig. 7). Spetsen hos dessa borst är laxstjärt-formigt avslutad (Fig. 8). Den i aedeagus befintliga vesica (Fig. 9) är försedd med en cornutus, vars längd är ca 4 gånger större än dess bredd vid basen. Clavus är tunglik

och försedd med 10–15 borst, de längsta ungefär av clavus längd (Fig. 10).

Ssp. *rossica* är euroasiatisk, dess utbredningsområde sträcker sig från det centrala Ryssland i väster till Kamtschatka i öster. Typformen av *ochrogaster*, som är mindre och mera smalvingad, förekommer endast på Island (Wolff 1969, 1971). I slutet av 1800-talet och under de första årtiondena av 1900-talet har i områden omkring Finska viken och norra Östersjön gjorts ett antal fynd av *rossica*. Houtskär-fyndet 1990 är det västligaste på 90 år. De andra *rossica*-fynden efter sekelskiftet är gjorda i Finland på Hangö udd 1934 och 1935 (Mikkola och Jalas, loc.sit.) samt i Karelen 1922, 1932 och 1934, i Balticum 1938 och i Ingermanland 1925 (Kaisila 1962). Från sekelskiftet och från ett par årtionden före detta (1882–1902) föreligger ett fynd av *rossica* från Stockholmstrakten (Vaxholm) och två från Gotland (Eliasson 1971) samt 5 fynd från Balticum och omkring 10 från Ingermanland med omgivning (Kaisila, loc.sit.). Dessa *rossica*-fynd långt utanför *rossica*s förekomstområden och den sporadiska naturen hos fynddata utvisar att de påträffade *rossica*-exemplaren med stor sannolikhet blivit luftströmsburna från sina förekomstområden i

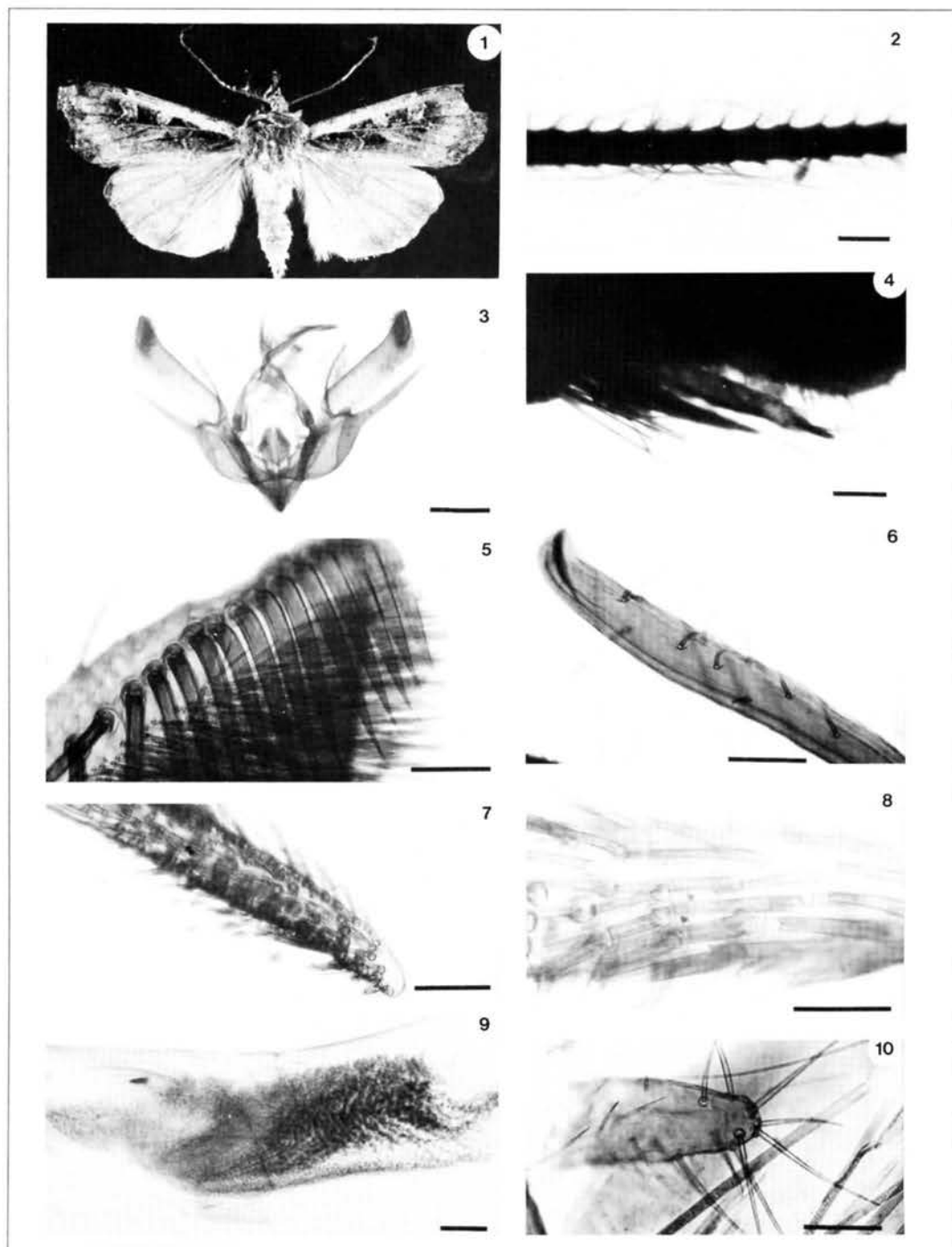

Fig. 1–10. Fig. 1 *Euxoa ochrogaster* ssp. *rossica*, Houtskär (Ab) SW-Finlands skärgård, 3–4.9.1990, hane spännvidd 41 mm, Fig. 2 flagellum-segmentena n:ris 5–15 (räknat från pedicel), Fig. 3 genitalia, Fig. 4 abdomen med sacculus tillspetsade förlängning sedd lateralt, Fig. 5 corona med starkt krökta borst, Fig. 6 ampulla med ett 10-tal svagt krökta borst, Fig. 7 uncus spetsdel, Fig. 8 yttre del av uncus med korta borst försedda med laxstjärt-formad spets, Fig. 9 aedeagus med inneliggande vesica försedd med en cornutus och Fig. 10 clavus med 10–15 borst. Skälstreckets längd, Fig. 2, 4, 9 och 10 200 µm, Fig. 3 1 mm, Fig. 5–7 100 µm och Fig. 8 50 µm.

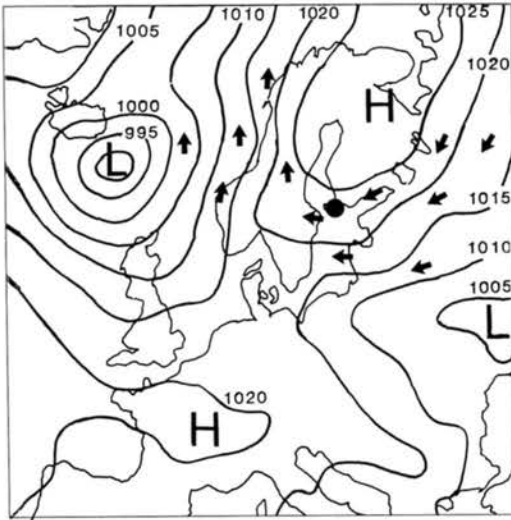

Fig. 11. Lufttrycksituationen (på havsytta-nivå) på morgonen den 3.9.1990 kl. 09.00 (kl. 06.00 UTC). Ett högtryck över Kola-halvön och lågtryck över Moskva-trakten och norra Atlanten förorsakade en nordöstlig-östlig luftström från centrala delar av Ryssland över Finska viken och Östersjön. Under dagens lopp vred sig vinden till östlig. Houtskärs läge markerat med svart cirkel.

öster med s.k. low level jet-ström (jfr. Johnson 1969). De många fynden av *rossica* på slutet av 1800-talet beror möjligen på massförekomstär med mycket omfattande dispersiv flykt som följd; *rossica* är känd för att periodvis kunna uppträda i stor mängd.

Väderlekssituationen vid *rossica*-exemplarets inflygning i Houtskär bekräftar att exemplaret kommit österifrån. Under inflygningsdygnet rådde en relativt stark nordöstlig-östlig luftström över Finska viken och norra Östersjön härrörande från centrala delar av Ryssland. Denna luftström förorsakades av ett högtryck över Kola-halvön och ett lågtryck, som mellan den 1. och 4.9 rörde sig från södra Östersjön till trakterna omkring Moskva; därtill befann sig ett djupt lågtryck över norra Atlanten SW om Island (Fig. 11). I Houtskär var vinden på inflygningsdagen sydöstlig, temperaturen 18–20°, natten mulen och nattetemperaturen 10–12°. Väderleksförhållanden av detta slag är enligt erfarenheter gynnsamma för inflygningar.

Rossica-exemplaret i Houtskär attraherades av Priesners välkända *Diachrysia chrysitis*-feromon (jfr. Bruun 1987 och Svensson och med-

arb. 1989). Feromonet har visat sig attrahera även andra *Euxoa*-arter, bl.a. *E. crypta* (Dadd 1927), av vilket nattfly tagits över 20 ex. med detta feromon i Houtskär under åren 1986–1990 (*E. crypta* det. Fibiger 1986) (Bruun 1990). Nämnas kan att *D. chrysitis*-feromonet ej attraherat *Euxoa*-arterna *obelisca* (Denis & Schiffermüller), *nigricans* (Linnaeus), *cursoria* (Hufnagel) och *recussa* (Hübner).

Nätterna mellan den 2. och 5.9 erhöles förutom *rossica* vissa andra fjärilexemplar som sannolikt också blivit luftströmsburna från annan ort, bl.a. *Vanessa atalanta* (Linnaeus) i köderfälla (jfr. Ryrholm och Källander 1986), *Autographa mandarina* (Freyer) 5–6.9 — det enda exemplaret från Houtskär 1990, *Amphipoea lucens* (Freyer) 3 ex., *Opiogena polygona* (Denis & Schiffermüller), *Noctua orobona* (Hufnagel) 2 ex. — med CL-feromon från Sandoz Ltd., Schweiz och *Euxoa crypta* — med *Diachrysia chrysitis*-feromon. De fyra sistnämnda exemplaren kan alternativt vara Houtskär-tillhöriga med starkt försenad flygtid.

Ett stort antal lokalfrämmande fjärilar har under årens lopp uppträtt inom Houtskär undersökningsområde. Detta beror på Houtskärs ekologiskt fördelaktiga läge som bl.a. befrämjar inflygning av med jetströmmar luftburna insekter (Bruun 1990).

Ett varmt tack till E. Priesner, Seewiesen, Tyskland, H. Ryrholm, Uppsala, Sverige och Sandoz Ltd., Schweiz för effektfulla feromoner, till I. Šulcs, Lettland för uppgifter om ryskt jordfly, till T. Laurila, Helsingfors för meteorologiska uppgifter, till J. Hindström, Åbo Akademi för hjälp vid fotografiskt arbete och till A. Hermansson för omsorgsfull utskrivning av manuskriptet.

Referenser

- Bruun, H. H. 1987: Longitudinal ridge density of hindwing scales of *Diachrysia chrysitis* (L.) and *D. tutti* (Kost.) captured with pheromones (Lepidoptera, Noctuidae). — *Notulae Entomol.* 67:125–127.
- Bruun H. H. 1990: Moth and butterfly fauna on Houtskär, SW Finland (Lepidoptera). Part 2. Changes in species composition during the years 1954–1988 (Hesperiidae-Noctuidae). A comparison with observations

- on Åland. — Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica (in press).
- Dadd, E. M. 1927: *Agrotis crypta* sp.n., eine bisher übersehene Art. — Deutsche Ent. Zeitschr., p. 158–163.
- Eliasson, Cl. 1971: *Euxoa islandica rossica* Stgr. i Sverige. — Ent. Tidskr. 92:283–284.
- Johnson, C. G. 1969: Migration and dispersal of insects by flight. — Methuen & Co Ltd., London.
- Mikkola, K. & Jalas, I. 1977: Suomen perhoset. Yökköset I. — Suomen Perhostutkijain Seura, Otava, Helsinki.
- Nordström, F. & Wahlgren, E. 1941: Svenska Fjärilar. Nordisk Familjeboks Förlagsaktiebolag, Stockholm.
- Ryrholm, N. & Källander, C. 1986: Nattmigrande dagfjärilar inom familjen Nymphalidae. — Ent. Tidskr. 107:107–109.
- Svensson, I., Douwes, P. & Stille, B. 1989: Are *Diachrysia chrysitis* (L.) and *D. tutti* (Kostrowicki) different species? (Lepidoptera; Noctuidae). — Ent. Scand. 20(1): 15–22.
- Wolff, N. L. 1964: The Lepidoptera of Greenland. Medd. om Gronland, Kommissionen for videnskaplige undersøgelser i Gronland, Bd. 159, Nr 11. Kobenhavn.
- Wolff, N. L. 1971: Lepidoptera i The Zoology of Iseland, Vol. III, Part 45. Ejnar Munksgaard, Copenhagen and Reykjavik.

***Euxoa ochrogaster* ssp. *rossica* feromonilla
Turun saariston Houtskäriltä**

Pyydystin 3.–4. syyskuuta 1990 Houtskäriltä feromonilla yhden koirasyksilön *Euxoa ochrogaster* ssp. *rossica*. Löytö on läntisin *rossica*-löydöistä 90 vuoteen. Muut *rossica*-löydöt Suomesta vuosisadan vaihteen jälkeen ovat Hankoniemeltä (1934, 1935) ja Karjalasta (1922, 1932 ja 1934). Lisäksi laji on saatu Baltianmaista (1938) ja Inkeristä (1925). 1800-luvun loppupuolella (1882–1902) kyseinen alalaji on saatu Ruotsista Tukholman saaristosta (1 yks.) ja Gotlannista (2 yks.) sekä Baltianmaista (5 yks.) ja Inkeristä ympäristöineen (noin 10 yks.). *Rossica* on euroaasialainen alalaji. Sen levinneisyysalue ulottuu Keski-Venäjältä itää aina Kamtjatkalle asti. Kaikki Suomenlahden ja Pohjois-Itämeren lähialueilta tavatut *rossica*-yksilöt ovat todennäköisesti kulkeutuneet länteen jet-ilma-virtojen avulla idästä. *Rossica* on havaittu joskus massaesiintymiä, tällöin voidaan odottaa myös laajamittaisia dispersioaaltoja.

Houtskärin koirasyksilö (kuva 1) muistuttaa ulkonäöltään kuvaa teoksessa Svenska Fjärilar. Parhaita helposti näkyviä tuntomerkkejä ovat *rossica*-koiraan vähähampaiset tuntosarvet (kuva 2) (vrt. Mikkola ja Jalas 1977) sekä sacculuksen teräväkärkinen jatko takaruumin alapuolella (kuva 4). Genitaleissa (kuva 3) on eroja myös *Euxoa triticiin* nähden. Rossican valva on triticiin vastaavaa osaa pitempi ja sacculuksen jatko tanakampi ja melko suora. *Euxoa lidi-alla* tämä jatko on kärkiosaltaan heikosti nuijainen. Ampulla on hyvin harvakarvainen (kuva 6) ja coronassa on yli 20 voimakkaasti taipunutta sukua (kuva 5). Uncus on heikosti kaartunut ja sen kärkiosassa on lyhyitä sukia (kuva 7). Sukien kärjet ovan lohenpyrstömäisiä (kuva 8). Aedeaguksen sisällä olevassa vesicassa näkyy oka, joka on noin 4 kertaa tyveä pitempi (kuva 9). Clavus on kielimäinen (kuva 10) ja varustettu harjaksilla, joista pisimmät ovat clavuksen pituisia.

Pyydystin Houtskärin *rossica*-yksilön Priesnerin tunnetulla *Diachrysia chrysitis* feromonilla (vrt. Bruun 1987 sekä Svensson, Douwes & Stille 1989). Tämä feromoni vetää puoleensa myös toisia *Euxoa*-lajeja, esim. *E. cryptan* yksilöitä. Tätä lajia on vuosina 1986–1990 *D. chrysitis*-feromonin avulla pyydystetty Houtskäriltä yli 20 yksilöä (*E. crypta* det. M. Fibiger 1986). Mielenkiintoista on ollut, että k.o. feromoni ei ole vetänyt puoleensa *Euxoa obeliscana*, *nigricansia*, *cursoriaa*, eikä myöskään *resussaa*.

Syyskuun alkupäivinä vallitsi itäkaakkoinen ilmavirtaus Suomenlahdella ja Pohjois-Itämerellä (kuva 11). Virta oli lähtöisin *rossican* esiintymisalueita Keski-Venäjältä. Pyydyksiin tuli 2.–6.9 *rossica*-yksilön lisäksi muitakin mahdollisesti muualta kotoisin olevia perhosyksilöitä, m.m. *Vanessa atalanta* -syöttirysään yöllä (!) (vrt. Ryrholm & Källander 1986), *Autographa mandarina* 5–6.9. kesän ainoa yksilö, *Amphipoea lucens* 3 yksilöä, *Opiogena polygona*, *Noctua orobona* 2 yks. — Sandozin CL-feromonilla ja *Euxoa crypta* – *D. chrysitis*-feromonilla. Neljä viimeksi mainittua yksilöä saattavat myös olla kotoisin Houtskäriltä, tosin lentoaika oli hyvin myöhäinen.

Vuosien kuluessa on Houtskärin tutkimusalueelta löydetty suuri joukko muualta tulleita perhosyksilöitä. Tämä johtuu siitä, että Houtskärin ekologisesti edullinen sijainti edistää m.m. jet-ilma-virtojen mukaan kulkevien hyönteisten laskeutumista k.o. alueelle (Bruun 1990).

Pontia edusa F. found in Estonia

Tõnu Kesküla

Pontia edusa (Fabricius, 1777) has been found to represent *Pontia daplidice* auct. in Estonian Lepidoptera collections.

Author's address:

Tõnu Kesküla, Zoological Museum of Tartu University, SU 202400 Tartu, Vanemuise Street 46.

Recently *Pontia daplidice* (Linne, 1758) has been split by electrophoretic studies on the base of bio-chemical characters to two different species: *Pontia daplidice* (Linne, 1758) and *Pontia edusa* (Fabricius, 1777) (Geiger, Scholl 1982 and 1985; Geiger, Descimon, Scholl, 1988; Wagener, 1988).

The only morphological character to distinguish the taxa, the configuration of the tips of valvae, unfortunately don't give 100% guarantee in determining the species. As for electrophoretic analysis it is possible to use frozen or live butterflies, the only way to study individuals of any collection thus can be by examining their valvae.

Both species have firm distributional areas in nature with continuous occurrence.

Pontia daplidice has been noticed from the Canaries, North and North-West Africa, the Pyrene Peninsula, South France, Corsica, Sardinia, South Turkey, Jordan, Israel, Iraq, South Iran, Afghanistan, Zanskar, Kashmir and Ladak. The area of *Pontia edusa*, according to published data, includes Central, East and South-East Europe, Italy, Sicily, the Balkan Peninsula, Caucasus, Turkey, North-East Iraq, North and North-West Iran, Transcaspia, South-East Kazakhstan (Geiger, etc. 1988; Wagener, 1988).

Both species occur in Middle Asia. In course of the determination of specimens from various parts of Middle Asia in collections of Zoological Museum of the Tartu University, *Pontia daplidice* is found among the specimens from Badkhyz (South Turkmenistan) only. Also a specimen from Persia is in our collections, without the exact locality noted. *Pontia edusa* occurs, according our data, in West Kopet-Dagh, Badkhyz, Turkestan Range and Tian Shan.

There were two male specimens from Far East in collections only. The specimen caught in Bytchikha (Bolshoi Khehtshir WP in Khabarovsk Territory) appeared *Pontia edusa*, and the second specimen from Kedrovaya Padj wildlife preserve (Primorye Territory) had rounded valvae tips, typical for *Pontia daplidice*. More information is needed for the better understanding of asiatic distribution areas of the both species.

As we have to deal with migratory butterflies, they can be met outside their basic areas. Accordingly, *Pontia daplidice* has been noticed outside its area in Samoa, North France, Finland (Helsinki), and *Pontia edusa* in Portugal, Mallorca, Great Britain, Finland, as occasional migrants (Wagener, 1988).

As for the specimen caught in Estonia in different times, they are not been examined according their valvae earlier. To classify the European Bath Whites collected here, I used specimens from the collections of Mr. Jaan Luig, of Zoological Museum of the Tartu University, Institute of the Zoology and Botany of the Estonian Academy of Sciences, Zoological Department of the Tartu University and of the Estonian Nature Museum at Tallinn — 12 male specimens in all.

All the specimens have pointed valvae tips being alike to the types № 1–3 (Wagener, 1988, p. 25), that is characteristic of the species *Pontia edusa*. Taking into account the areas of distribution and shapes of valvae of the both species (*Pontia edusa* being more distributed in the North, while *Pontia daplidice* occurs only in southernmost parts of the USSR), we can say, that *Pontia edusa* (Fabricius, 1777) has been found in the territory of Estonia up to now, but not *Pontia daplidice* (Linne, 1758).

References

- Geiger, H. & Scholl, A. 1982: *Pontia daplidice* (Lepidoptera: Pieridae) in Südeuropa — eine Gruppe von zwei Arten. — Mitt. Schweiz. Ent. Ges. 55:107–114.
- Geiger, H. & Scholl, A. 1985: Systematics and evolution of holarctic Pierinae (Lepidoptera). An enzyme electrophoretic approach. — *Experientia* 41:24–29.
- Geiger, H., Descimon, H. & Scholl, A. 1988: Evidence for speciation within nominal *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758) in southern Europe (Lepidoptera: Pieridae). — *Nota Lepidopterologica* 11(1):7–20.
- Wagener, P. S. 1988: What are the valid names for the two genetically different taxa currently included within *Pontia daplidice* (Linnaeus, 1758)? (Lepidoptera: Pieridae). — *Nota Lepidopterologica* 11(1):21–38.

Pontia edusa F. Löydetty Virosta

Pontia daplidice on elektroforeesitutkimuksin jaettu kahdeksi eri lajiksi, *Pontia daplidice* L. ja *Pontia edusa* F. Lajit voidaan erottaa genitaalien perusteella, mutta tulos ei ole 100%:n varma. Tuoreista tai pakastetuista yksilöistä lajinmääritys voidaan tehdä elektroforeesilla.

Kirjoittaja tutki kaikkiaan 12 ”*daplidice*”-koiraan genitaalit ja totesi, että kaikki yksilöt olivat lajia *Pontia edusa*. Lajien levinneisyysalueet eroavat myös toisistaan. Virosta ei siis ole tavattu lajia *Pontia daplidice*, mutta *Pontia edusa* kylläkin.

PS

Kunnianosoituksia Suomen Perhostutkijain Seurassa

Hallitus päätti kokouksessaan 14.03.90 asettamiensa asiantuntijaelimien suosituksesta seuraavista kunnianosoituksista. Dos. Kauri Mikkolalle — edelliselle puheenjohtajallemme — päätimme myöntää kultamitalin. Tri Antti Aallolle ja tekn. Henry Holmbergille päätimme myöntää hopeamitalit. Ja vielä ev.l. Ilkka Jalakselle ja leht. Osmo Peltoselle haluamme myöntää Suomalaisen Perhostutkimuksen vuosipalkinnon vuodelta 1989.

Syy näihin moninaiisiin yhteisiin kunnianosoituksiin lienee selvä. Seuramme kustantama kirjasarja "Suomen Perhoset" on nyt päässyt alussa asetettuun tavoitteeseensa. Itse kirjasarjaa minun on varmaan turha arvioida, kaikki sen jo tuntevat. Yhteensä 1150 sivua, 60 kuvataulua ja lukemattomat piirustukset genitaaleista ja muista tärkeistä yksityiskohdista sisältävät kaiken sen tiedon, jonka tämä tutkija- ja harrastajapolvi Suomen perhosista suinkin omaa. Voi huoleti ennustaa, että seuraava kirjasarja tulee ajankohtaiseksi aikaisintaan 40 vuoden kuluttua.

Entä sitten kunkin palkitun osuus? Kauri Mikkola on toiminut kirjan vastaavana toimittajana, erityisesti sen tieteellinen osuus on leväntynyt hänen harteillaan. Hänen käsialaansa ovat lisäksi kaikki tekstit lajikuvauksista, lentoajoista ja erityisen kiinnostavista lisätiedoista. Myös oleelliset yhteydet ulkomaihin ja muihin vastaaviin perhoskirjain toimittajiin ovat kulkeneet hänen kauttaan. Ilkka Jalas on vastannut

kirjan käytännön toimitustyöstä ja hänen harteillaan ovat olleet tekstiosiot elinympäristöstä, esiintymisestä ja eri esiintymistavoista. Osmo Peltonen on vastannut paljolti samoista yleistehtävistä ja nimenomaan tekstien oikovedoksesta. Hänen käsialaansa ovat myös tekstit toukista ja muista aikaisemmista kehitysasteista. Antti Aallon käsialaa ovat kohta perhosten yleislevinneisyydestä ja Henry Holmberg on piirtänyt suuren joukon genitaalikuvia. Olen varma, että kunkin eteen on vielä törmännyt suuri joukko satunnaisia "yleispuuhia" joista selviäminen on ollut aina olennaista kirjojen syntymiselle.

Kirjojen tiedon synnyttämiseen ja valmistamiseen ovat vaikuttaneet lukemattomat muutkin Seuramme jäsenet. Heitä kaikkia haluaisin — tilaisuuden tullen — kiittää mitä lämpimimmin. Jos sallitaan, mainitsisin vielä erikseen nimet Sakari Neny, Lauri Kaila, Olavi Sotavalta ja Jari Kaitila. Seuramme symbolinen palkitsemisjärjestelmä ei ole kovinkaan monipuolinen ja jo nyt erilaiset rajasäädökset aikaansaivat melko erikoisen ratkaisun näin tavattoman hienon tuloksen palkitsemiseksi.

Toivon siksi hartaasti, että kukaan muodollista palkintoa vaille jäänyt taikka nimeltä mainitsematon ei pahastuisi; nämä kiitokset ovat oman kasitykseni mukaan mahdollisimman tasaapuolisesti jaettu sen työpanoksen mukaisesti, minkä kukin kirjoihin on uhrannut.

EML

Suomalaisen perhostutkimuksen kymmenes vuosipalkinto 1990

Vuosipalkinto jaettiin kymmenennen kerran keväällä 1990. Parhaana vuonna 1989 ilmestyneenä julkaisuna palkittiin teos "Mittarit 2" sarjassa Suomen perhoset. Teosta pidettiin onnistuneena ja perusteellisena, varsinkin pikkumittarien (*Eupithecia*-ryhmä) käsittely on erittäin yksityiskohtainen sekä hyvin havainnollinen. Kirjasarjasta "Suomen perhoset" saatiin samalla neljäs kirja valmiiksi, joten tavoitteeksi asetut yökkös- ja mittarikirjat ovat ilmestyneet.

Suuri kiitos lankeaa kirjoittajille Kauri Mikkola, Ilkka Jalas sekä Osmo Peltonen, jotka ovat toimituskuntana tehneet päätyön. On kuitenkin syytä korostaa, että myös monet muut SPS:n jäsenet ovat suurella panoksella autta- neet kirjojen syntymistä erilaisissa tehtävissä.

Koska Kauri Mikkola on jo saanut vuoden 1987 vuosipalkinnon jaettiin 1990 palkinto **Ilkka Jalakselle** ja **Osmo Peltoselle** vuosipalkintosäännösten mukaisesti.

Tässä yhteydessä on aiheellista palata Suomalaisen perhostutkimuksen vuosipalkinnon johdosääntöön (Baptria 5 (2) 1980, s. 45), joka hyväksyttiin Suomen perhostutkijain seuran 25-vuotisjuhlakokouksessa 12.03.1980:

Palkinto jaetaan lähinnä kotimaisten lajien ekologiaa, taksonomiaa, genetiikkaa ja faunistiikkaa koskevista töistä kevät- tai muussa kevätkauden kokouksessa edellisen vuoden parhaaksi arvioidusta julkaisusta.

Palkinnon koosta päättää seuran hallitus, joka parhaista tietoonsa tulleista julkaisuista palkitsee vuosittain yhden tai erityisestä syystä kaksi julkaisua ja voi myös jättää palkinnon jakamatta.

Palkinnon voivat saada seuran kotimaiset jäsenet siten, että palkinto voidaan jakaa samalle jäsenelle korkeintaan kerran viidessä (5) vuodessa. Palkinnon saajan on oltava ollut viimeiset kolme (3) vuotta seuran jäsenenä.

Palkinnon saajan(t) valitsee hallitus; hallituksesta valittu työryhmä, johon voi kuulua ulkopuolisia asiantuntijoita tai hallituksen ulkopuoleltaan valitsema asiantuntijaelin.

Ensimmäinen vuosipalkinto jaettiin näinollen 1981 vuoden 1980 parhaaksi arvioidusta julkaisusta:

1. Vuosipalkinto 1981, Esko Suomalainen: The Solenobiinae species of Finland (Lepidoptera: Psychidae), with a description of a new species. Ent. Scand. 11: 458–466, 1980.

2. Vuosipalkinto 1982, Miika Vuola – Simo Korpela: Suomen lasisiipisten (Sesiidae) ja puuntuhojien (Cossidae) elintavoista (Lepidoptera). 6. Osa Notulae Entomol. 61:29–38 ja 7. Osa Notulae Entomol. 61:103–112, 1981.

3. Vuosipalkinto 1983, Juhani Itämies: The Lepidopteral succession on the islands off Rauma, SW Finland. Aquilo Ser. Zool. 21:13–52, 1982.

4. Vuosipalkinto 1984, Matti Ahola, Kimmo Silvonen ja Jussi Vilén: Kosken HL (EH) pitäjän suurperhoset vuosina 1969–1982. Notulae Entomol. 63:145–175, 1983.

5. Vuosipalkinto 1985, Jorma Kyrki: The Yponomeutoidea. A reassessment of the superfamily and its suprageneric groups. Ent. Scand. 15:71–84, 1984.

6. Vuosipalkinto 1986, Christer Hublin – Eino Savolainen: Pohjois-Savon suurperhoset. KULUMUS NRO 8, 1985. Kuopio.

7. Vuosipalkinto 1987, Kauri Mikkola: Direction of Insect Migrations in Relation to the Wind. Chapter 11: 152–171 in Insect Flight. Dispersal and Migration. Edited by W. Dantnarayana, Springer-Verlag, 1986.

8. Vuosipalkinto 1988, Olavi Sotavalta: Provincial Distribution of Finnish Macrolepidoptera. Notulae Entomol. 67:187–205, 1987.

9. Vuosipalkinto 1989, Kari Järventausta – Arto Avanto – Jari Finneman ja Antti Haarto: Varsinais-Suomen Suurperhosfauna 1870–1987. Turku 1988.

10. Vuosipalkinto 1990, Ilkka Jalas – Osmo Peltonen: Suomen perhoset, Mittarit 2, Suomen perhostutkijain seura, Helsinki 1989.

Seuran jäsenet ovat kuluneen vuosikymmenen aikana näinollen osoittaneet kiitettävää julkaisuaktiiviteettia, hyvistä julkaisuista ei ole ol-

lut puutetta vaan päinvastoin on täytynyt todeta että hyvätasoisen julkaisutoiminnan vuoksi on useampia kirjoituksia jotka ovat jääneet pal-kitsematta kovan kilpailutason vuoksi. Tasokkaat julkaisut ovat parhaimpia osoituksia jäsenkuntamme tieteellisestä tasosta sekä tiedotuskyvystä. Toivomme että vuosipalkinto osaltansa myös tulevaisuudessa kannustaa jäsenistöämme jatkuvaan yhtä hyvään julkaisutoimintaan.

Den finländska fjärilsforskningens årspris instiftades i samband med Lepidopterologiska sällskapets 25-års jubileumsmöte den 12.03.1980. Enligt stadgarna skall sällskapets styrelse, en arbetsgrupp inom styrelsen eller vid behov ett utomstående expertorgan utse den publikation av någon av sällskapets medlemmar (minst 3 års medlemskap) som kan bedömas ha varit den bästa under det gångna året.

Publikationen (publikationerna) skall behandla finländska fjärilars ekologi, taxonomi, genetik eller faunistik. Samma medlem kan få priset högst en gång inom fem år. Prisnämnden kan också besluta att icke något år utdela priset.

Publikationsverksamheten har varit livskraftig och god under hela 1980-talet och valet har ofta stått mellan flere publikationer som fyllt måttet och goda verk har därför förblivit utan pris.

I huvudtexten uppräknas pristagarna under perioden 1981–1990. Flertalet av publikationerna har nått internationell spridning samt hälften har skrivits på engelska. De publikationer som skrivits på finska behandlar arters biologi och förekomst i en serie för Sesiidae och Cossidae (1981). Lokalfaunor för EH (Ta), Södra Tavastland, Lammi 1983 och PS (Sb), Norra Savolax (Kuopio-regionen) 1985 samt V (Ab) Egentliga-Finland (Åboregionen) 1988 utkomna på finska har prisbelönats.

Det färskaste priset utdelades våren 1990 till Ilkka Jalas och Osmo Peltonen som tillsammans med Kauri Mikkola bildat redaktionen samt varit huvudauktorer för de finska mätarböckerna, vars andra del "Mittarit 2" utkom 1989 med bistånd av många andra föreningsmedlemmar också. Kauri Mikkola kunde enligt stadgarna icke belönas då denne erhållit priset för bästa publikation år 1987.

Publikationsverksamheten kan sägas ha varit aktiv och mångsidig under hela 1980-talet och högklassiga vetenskapliga artiklar samt informativa böcker och skrifter för en vidare publik har kunnat registreras. Vi hoppas därför att fjärilsforskningens årspris även framledes skall ha en viss stimulerande verkan till förmån för våra medlemmars skriftliga och vetenskapliga verksamhet.

Magnus Landtman

Maculinea -suvun sinisiipisten ekologia ja suojele Euroopassa

Jeremy Thomas, Furzebrook Research Station, Dorset, United Kingdom

Tiivistelmät Suomen Perhostutkijain Seuran, Helsingin Hyönteistieteellisen Yhdistyksen ja Suomen Hyönteistieteellisen Yhdistyksen yhteiskokouksessa 14.11.1990 pidetystä esitelmästä.

Euroopan viidellä *Maculinea* -lajilla on hyvin erikoistuneet elinkierrot, joihin mm. kuuluu 10 kuukauden asuminen toukkana ja kotelona puna-muurahaisten (*Myrmica*) pesässä maan alla. *Maculinea* -sinisiipiset kuuluvat maanosamme uhatuimpiin hyönteisiin ja monissa maissa tehtiin paljon töitä niiden katoavien kantojen säilyttämiseksi. Ensialkuun kaikki yritykset epäonnistuiivat huolimatta siitä, että sinisiipisten pelastamiseksi perustettiin useita suojelealueita.

Tutkimustyö oli aloitettava alusta; jotain oleellista lajien ekologiassa oli jäänyt huomaamatta. Se alkoi *M. arionista* (ainoa suvun laji Suomessa) ja laajeni 1980-luvulla koskemaan neljän muunkin lajin ekologiaa. Ensimmäiseksi kävi ilmi, että lajit ovatkin huomattavasti ajateltua erikoistuneempia. Esitelmässä kuvataan eri lajien toukkien tapaa päästä muurahaispesään ja selvittää siellä hengissä. Tämä hengissäselviäminen osoittautui oleellisimmaksi seikaksi koko perhoskannan tulevalle säilymiselle ja myös koolle. Ravintokasvin ja isäntämuurahaisten runsaudella oli vain vähäinen merkitys. Sinisiipistoukkain kuolleisuus muurahaispesässä on joka tapauksessa melkoinen ja vaihtelee muurahaislajin, pesän koon ja pesän hyvinvoinnin mukaan. Jokainen *Maculinea* -laji on erikoistunut asumaan "oman" *Myrmica* -lajin pesässä ja kuolee miltei varmasti "väärässä" muurahaispesässä.

Sinisiipistoukilla on kaksi tapaa selvittää muurahaispesässä. Kolmen *Maculinea* -lajin toukat syövät muurahaistoukkia; usein niin paljon, että vain yksi tai kaksi toukkaa aikuistuu yhdestä muurahaispesästä. *M. alconin* ja *M. rebelin* toukat jäljittelevät muurahaistoukkia ja työmuurahaist syöttävät niitä kuin omia toukkiaan. Tämä on paljon tuloksetkaampi tapa ja yksi muurahaispesä saattaakin kasvattaa aikuisiksi jopa 20 sinisiipistoukkaa.

Euroopan *Maculinea* -sinisiipisten "lokero" luonnossa on hyvin erikoinen ja sinisiipisten runsausvaihtelut ovat nopeita luonnon vähänkin muuttuessa. Paikallisen kannan tuho tapahtuu useimmiten, kun "sopimaton" *Myrmica* -muurahainen valtaa alueen. Niittyjen ja kosteikkojen luonnon muutokset Euroopassa seuraavat tyypillisimmin maanviljelyn muutoksia, esim. karjan laidunnuksen päättymistä. Kun nyt tiedetään sinisiipisten häviämisen syyt on paljon helpompi edistää sellaisia luonnollisia maankäyttötapoja, jotka varmistavat vahvat sinisiipiskannat. Tätä on käytännössä kokeiltu Englannissa, josta *M. arion* kuoli pois 1979, mutta jonne uudestaan istutettiin elinkykyinen kanta Ruotsista.

Uusi havainto oli kahden *Ichneumon* -loispistiäisen löytyminen. Ne hyökkäivät kumpikin "oman" *Maculinea* -lajin toukan kimppeun; toinen pistää munansa ravintokasvia syövään nuoreen toukkaan ja toinen isompaan toukkaan, joka jo on muurahaispesässä sisällä. Nämä suuret, kauniit pistiäiset eivät esiinny joka paikassa, eikä aina siellä, missä *Maculinea* on yleinen. Oikeastaan ne ovat huomattavasti uhanalaisempia, kuin konsanaan *Maculineat*. Myös pistiäisten suojelemiseksi on alustavasti suunniteltu suojeletoimenpiteitä.

Erkki Laasonen

Om *Maculinea* släktets blåvingars ekologi och skydd i Europa

Europas fem *Maculinea* arter har högt specialiserad livscykel med bl.a. 10 månaders vistelse som larv och puppa i underjordiska myrstackar av *Myrmica* myror och blåvingarna är bland de mest hotade arterna i Europa. Mycket skyddsarbete har gått förlorat trots att skydds-

områden inrättats då arternas ekologi ej varit tillräckligt känd.

Studierna har börjat med *M. arion*, enda finländska arten, som 1979 dog ut i England, men vars förekomst har tryggats där på nytt efter lyckad inplantering av en stam från Öland i Sverige.

Under 80-talet har man även utrett de övriga fyra *Maculinea* arternas ekologi. Arterna är mera specialicerade än man förut trott och deras förmåga att som larver bli upptagna av rätt myrart och speciellt larvernas överlevnad i stackarna reglerar fjärilstammarna mer än något annat. Larvernas dödlighet i stackarna är hög eftersom tre av arterna äter myrlarver och för att underhålla flere larver bör myrstackarna vara tillräckligt stora och livskraftiga (bl. a. för *M. arion*).

M.alcon och *rebeli* har larver som efterliknar myrlarver och matas direkt av arbetsmyrorna

med betydligt högre överlevnad som följd, upp till 20 blåvingelarver kan därför utvecklas ur en myrstack. Blåvingelarverna dör så gott som säkert om de dock hamnar hos fel värdart av myror. Eftersom ängsmarkernas och våtmarkernas förändringar i samband med ändrade jordbruksförhållanden och igenväxning lätt förorsakar områdets invadering av fel myrart för områdets blåvinge, har man lärt sig att bättre gynna sådana jordanvändningsmetoder som säkrar myr- och blåvingearternas bestånd såsom inplanteringsresultaten i England visat. Vidare har man påvisat två nya parasitsteklar av släktet *Ichneumon* som specifikt parasiterar två blåvingearters larver och även dessa försöker man införliva i skyddsprogrammen eftersom de är mycket sällsyntare än själva blåvingarna.

Magnus Landtman

Tiedotuksia jäsenistölle

Myydään eniten tarjoavalle

Seuraavat tarvikkeet myydään eniten tarjoavalle. Ne ovat yleensä vähän käytettyä jäämistötavaraa, vain laatikoista ja levityslauoista osa on enemmän käytettyä.

MAASTOTARVIKKEITA

1) Valorysiä. Hiukan suurempi malli kuin Seuran vakiorysiä. Peltinen alaosa	us
2) Syöttirysiä (vakio-malli).	us
3) Johtoja (yli 30 m.)	us
4) Lamppuja, 125 w Hg	3
5) Lamppuja, 400 w Hg	1
6) Kuristajia, 125 w	3
7) Kuristajia, 400 w	1
8) Ämpäreitä kansineen	us

PREPAROINTI- JA KOKOELMATARVIKKEITA

9) Mikroskooppi, venäläinen MBS-9 (=Seuran yhteis-tilaus) täydell. okul 6-14 x, objekt. 0.6 - 7 x = 3.6 - 100 x	
10) Mikroskooppi, ?japanilainen, pieni ZOOM HOC, 40 x - 900 x.	
11) Levityslautoja, uralev. 2,5-7 mm, pit.n. 30 cm	us
12) Laatikoida, 24 x 36 cm, lasikant., mustia, vakio-malli	us
13) Laatikoida, 21 x 28 cm, umpin., mustia, vakio-malli	us
14) Genitaaliprep. talletuslaatikoita, sopii 100 prep., mustia	us
15) Perhoskaappi täydellisenä. Kirjoituspöytämalli, valkoinen, siisti. Vas:lla 10 + 10 laat., oik. vielä 6 + alakaappi. Laatikoiden koot sis. 47 x 37 cm, lähes kuten Seuran yht.til.kaapit. Tiiviin tunt. (ei rohmuja)	

KIRJALLISUUTTA

17) Mikkola & Jalas: ... Yökköset 1	
18) Mikkola & Jalas: ... Yökköset 2	
19) Mikkola & Jalas: Mittarit 1	
20) Pulkkinen: Perhoskirja	
21) Gullander: Nordens dagfjärilar	
22) Gullander: ... Nattflyn	
23) Hoffmeyer: De Danske Malere (uudelleen sidottu)	
24) Hoffmeyer: ... Spindere	
25) Hoffmeyer: ... Ugler	
26) Langer: Nordens Dagsommerfugle (täydell. painos) i.v.	
27) Higgins & Riley: Europas dagfjärilar (ruots.) 1971	
28) Rougeot & Viette: ... Svärmare och spinnare (ruots.)1980	
29) Wallengren: Skandnaviens Heterocer-Fjärilar ... Spinnare I, Lund 1869	
30) Wallengren: ... Spinnare II, Lund 1871	
31) Lewis: Butterflies of the World, London 1973	

32) Burns: Australian butterflies in colour (pieni), Sydney 1969	
33) Skou: Nordens målere, København 1984	
34) (Työryhmä): ... British Pugs. (=Eupitheciat)	
35) Fibiger & Svendsen: Danske natsommerfugle, Klampenborg, 1981	
36) Spuler: Die Schmetterlinge Europas. Kleinschmetterlinge. (Uusintapainos)1983	
37) Opredelitelj Nasekomyh Europeiskoi tsasti SSSR, osa IV:2 (ven.)	
38) Opredelitelj Nasekomyh Europeiskoi tsasti SSSR, osa IV:3	
39) Fibiger & Kristensen: The Sesiidae ... Fauna Ent. Scand.	
40) Traugott-Olsen & Schmidt Nielsen: The Elachistidae ... Fauna Ent. Scand.	
41) Palm: Nordeuropas Pyralider ... København 1986	
42) Kuchlein & Gielis: Pyraliidae 2. & Pterophoridae (Hollanti)	
43) Lyneborg: Sommerfugle i farver (pieni)	
44) Jalas: perhostenkeräilijän opas, 2.p.	
45) Sokoloff: Practical Hints for Collecting and Studying the Microlepidoptera, 1980	
46) Stanek: Den stora insektsboken, Stockholm 1980	
47) Gornostajev: Nasekomye SSSR, Moskva 1970	
48) SPS:n kiertokirjeet 1955-1976 (paksu mappi)	
49) SPS:n kiertokirjeiden hakemisto	
50) Lepidoptera, Ny Serie II, 1971-1975 (Lehtisarja nidottu yhteen)	
51) Lepidoptera, Ny Serie III, 1976-1980 (Lehtisarja nidottu yhteen)	
52) Yksittäisiä Baptrian, Notulae Entomologicaen ja Lepidopteran numeroita, vv. 1946-1988	
53) Zapovedniki Pribaltiki i Belorussii, Moskva 1989	
54) Kumari: (Eesti) Punane raamat, Tallin 1982	

ERIPAINOKSIA

55) Aagard: Sommerfugler i Nord-Norge. OTTAR	
56) Hublin ym.: Pohjois-Savon ... KULUMUS	
57) Kaisila: Suomen ... lajiston muutokset 20 vuoden ...	
58) Karlsholt: ... Caryocolum ... Ent. Scand. 12	
59) Krogerus: ... Kilpisjärvi	
60) Kyrki & Karvonen: Ela. nielswolffii	
61) Kyrki & Karvonen: Ela. eskoi	
62) Linnaluoto & Koiponen: ... Utsjoki	
63) Suomalainen ym.: Noteworthy records ... 1955-1974 ... Notulae Entomol. 60	

Kaikki myydään eniten tarjoavalle nykyisessä kunnossa. Maksu käteisellä. Lainmukainen viikon palautusoikeus. Vain hyvin suuret tilaukset postiennakolla. Muut saa noutaa Vyökätku 9 B 13, 00160 HKI tai sopimuksen mukaan, mm. ennen kokouksia. Lisätietoja E.M. Laasonen, kotipuh. 630395 (os.edellä) ja Christer Hublin, kotipuh. 566 5408

SUOMEN PERHOSET, MITTARIT, 1

- Julkaisija:** Suomen Perhostutkijain Seura ry.
Kustantaja: Suomen Perhostutkijain Seura ry.
Toimittajat: Kauri Mikkola, Ilkka Jalas, Osmo Peltonen ja Sakari Nenyce (kuvat)
- Sisältää:**
- Lajit: *Archiearis parthenias* — *Baptria tibiale*
 - Lajinkuvaukset, joissa mm. piirroksia erityistuntomerkeistä, levinneisyyskartat, yleisyys ja runsaus, elinympäristö, lentoajat, pyyntitavat, kehitysasteet, talvehtiminen, ravintokasvit
 - **Värikuvataulut**
 - Lentoaikataulukot

Hinta seuramme välittämänä 160,—/kpl (kirjakauppahinta n. 220,—/kpl)

Seuramme välittää kirjaa seuraavilla tavoilla:

- Eläinmuseon ala-aulan vaatteiden vartijoiden välityksellä eläinmuseon aukioloaikoina
- kuukausikokousten edellä ja väliajoilla
- postitse tilausosoitteella: Henry Holmberg, Vainiopolku 7, 00700 Helsinki

SISÄLLYSLUETTELO

SIVU

Kullberg, Jaakko: <i>Yponomeuta rorrellus</i> (Hübner, 1796) (Lepidoptera, Yponomeutidae), Suomelle uusi kehrääjäkoilaji	115
Tiedotuksia jäsenistölle	118
Bruun, Henrik H.: <i>Euxoa ochrogaster</i> (Guenée) ssp. <i>rossica</i> (Staudinger) fångad med sexualferomon i Houtskär i SW-Finlands skärgård (Lepidoptera, Noctuidae)	119
Kesküla, Tõnu: <i>Pontia edusa</i> F. found in Estonia	123
Kunnianosoituksia Suomen Perhostutkijain Seurassa	125
Suomalaisen perhostutkimuksen kymmenes vuosipalkinto 1990	126
Laasonen, Erkki & Landtman, Magnus: <i>Maculinea</i> -suvun sinisiipisten ekologia ja suojele Euroopassa (Tiivistelmät Jeremy Thomaksen pitämästä esitelmästä 14.11.1990)	128
Tiedotuksia jäsenistölle	130